

VYSK. J.BORUTA

**ATSILIEPIMAS APIE L.TRUSKOS DARBĄ
“ANTISEMITIZMO STIPRĖJIMAS LIETUVOJE SOVIETINĖS
OKUPACIJOS METAIS (1940-1941)”**

L.Truskos darbas, nors kiek chaotiškas turinio išdėstymo požiūriu, pateikia naujų duomenų, nagrinėjant aktualią ir skaudžią problemą - tiek praeityje, tiek dabar dar pasitaikančius bandymus bent šiek tiek pateisinti lietuvių tautybės žmonių dalyvavimą žydų naikinimo akcijose nacių okupacijos metais. Toks iš nevykusių “pasiteisinimų” būtų nuomonė, kad dalies lietuvių tautybės žmonių dalyvavimas žydų naikinime nacių okupacijos metais buvo iššauktas tariamo masiško žydų tautybės žmonių dalyvavimo sovietinėse represijose pirmosios sovietinės okupacijos metais. Tokia nuomonė buvo gyva nacių okupacijos metais, kiek žinau, tokios nuomonės atsiradimą ir vėliau jos gyvavimą skatino ir palaikė oficiali nacių propaganda. Gaila, apie tai nė neužsimenama L.Truskos darbe. Ir vėlesniu laiku, ir dalyje vyresniosios kartos mūsų visuomenėje ši nuostata dar gyva. Todėl skatintinos visokeriopos pastangos parodyti šios nuomonės nepagrįstumą. Tam reikia objektyvių nešališkų tyrimų.

Būtent reikia tokios nuomonės šalininkams parodyti, kad beveik absoliučią daugumą holokausto aukų sudarė niekuo nenusikaltę Lietuvos valstybei ir jos piliečiams žydų tautybės žmonės: vaikai, moterys, seneliai. Reikia parodyti, kad negalima už konkrečių ir ne taip jau gausių sovietinių kolaborantų (jų tarpe daug ir lietuvių) nusikaltimų taikyti kolektyvinės atsakomybės modelį. Buvau ir esu įsitikinęs, kad šią problemą tiek akademiniam, tiek populiariam lygmenyje galima išspręsti tik po nešališkų objektyvių tyrimų, paskelbus išsamius skaičius, net pavardes kolaboravusių su sovietinėmis represinėmis struktūromis, žydų ir lietuvių pavardes ir skaičius, tiek lietuvių, dalyvavusių žydų tautybės žmonių žudyme. Bet kokie vyniojimai į vata, migloti pasamprotavimai nepadės įveikti nacių propagandos diegtų ir palaikytų mąstymo stereotipų gyvavimo. Tai labai aiškiai išdėčiau savo įžangos žodyje 1998 m. Lietuvių katalikų mokslo akademijos suorganizuotoje konferencijoje “Katalikų Bažnyčia ir lietuvių-žydų santykiai”.

Deja, L.Truska savo darbe paminėjęs, kad pritariu nuomonei, kad tik taip šią problemą įsivaizduoju galima būti išspręsta. L.Truska, nekreipdamas dėmesio į visa, kas mano tame įžangos žodyje parašyta, ieško kitokių poteksčių. “Potekstė pakankamai aiški” (p.3). Taigi, laikau nekorektiška šią L.Truskos nuorodą į mano publikaciją.

Lygiai tą patį turiu pasakyti ir apie L.Truskos nuorodą (taip pat ištrauktą iš viso konteksto) į kun. J.Lauriūno paskutinį pamokslą 1991 m. Linkmenyse atidengiant paminklą holokausto aukoms. Taip, buvo kolaborantų su sovietiniu režimu ir lietuvių, ir žydų. Ir nemažas skaičius lietuvių dalyvavo holokausto nusikaltime. Tai apgailime, bet jokia morale ir “logika” negalima pateisinti masinio nekaltų žmonių naikinimo!

Be šių dalinai “asmeninių”, bet principinių priekaištų, norėčiau atkreipti dar į kai kuriuos L.Truskos darbe pasitaikančius netikslumus. Pvz., 12 p. rašoma, kad 1941 m. uždaryta sinagoga Telšiuose, “kurioje mokėsi 200 mokinių į rabinus”, kai “katalikų bažnyčių pirmuoju sovietmečiu valdžia dar nesiryžo liesti” – aiškiai matyti, kad kalba eina apie mokyklą – ješivą. Jau pačią pirmą 1940 metų sovietinės okupacijos mėnesį buvo uždarytos visos katalikiškos mokyklos, vienuolių vedamos vidurinės ir pradžios mokyklos, Telšių ir Vilkaviškio kunigų seminarijos, Teologijos

fakultetas VDU Kaune. Kauno kunigų seminarija uždaryta 1941 sausio 8 dieną. Pastatai atimti kartu su juose buvusiomis koplyčiomis. Tuo pačiu nutarimu buvo uždarytos ir žydų religinės mokyklos. Čia išvelgti, kad sovietinė valdžia buvusi palankesnė katalikams nei religingiems žydams, nėra pagrindo. Sovietinė valdžia abiem pusėms vienodai buvo priešiška.

Manau, kad reikėtų būti autoriui atsargesniam, kai lietuvių aktyvistų fronto antisemitinio turinio dokumento frazę “lietuvių aktyvistų frontas žydų tautinei mažumai Lietuvoje atšaukia svetingumą” sutapatina (niekuo to neparemdamas) su teiginiu – “skelbia už įstatymo ribų” (p.17). Reikėtų ir nutarimo projekte laikytis autentiškos, o ne kiek tai pertemptos subjektyvios gerb. L.Truskos terminologijos...

Yra ir daugiau tokių pertemptų pasakymų, kurie mažina darbo objektyvumo įspūdį, pvz., “Lietuviai greit užmiršo savuosius kolaborantus”, t.y. kolaborantus su sovietiniu režimu. Bet šiandieninė tikrovė, kur per padidinamą stiklą ieškoma tokių kolaborantų ir ragina jiems neatleisti, liudytų ką kita, nei L.Truska teigia...

Būtų gera, kad galutiniame darbo tekste nebūtų tokių netikslumų, kad darbas būtų paveikus “gydydamas atmintį” nuo okupantų primestų mitų. Kad nebebūtų bandoma pateisinti to, ko pateisinti neįmanoma.

Vysk. doc.dr. J.Boruta

Vilnius, 2001 03 20